

3. Алексеев С.С. Общая теория права: курс в 2-х т. – М.: Юридическая литература, 1981. – Т. 1. – 360 с.
4. Кейзеров Н.М. Политическая и правовая культура: методологические проблемы. – М.: Юридическая литература, 1983. – 232 с.
5. Козюбра М. Право як явище культури / М. Козюбра / Право та культура: Міжнар. наук.-практ. конф. 15–16 травня 1997 р. – К.: МП Леся, 1997. – С. 28–30.

Богдан Грималюк

студент спеціальності «Агрономія»,

освітній ступінь «бакалавр»

Науковий керівник: **Каденюк О.С.**

д.і.н., професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,

Подільський державний аграрно-технічний університет,

м. Кам'янець-Подільський

ДЕПОПУЛЯЦІЯ НАСЕЛЕННЯ ПОДІЛЬСЬКИХ СІЛ НА ПРИКЛАДІ МУРОВАНО-КУРИЛОВЕЦЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

В історичному контексті міграційні процеси розглядаються науковцями як невід'ємна та постійна складова історії людства. В кінці ХХ на початку ХХІ ст. саме вони вплинули на трансформацію соціальної структури населення, погіршуючи і без того складну демографічну ситуацію в країні. Особливо гостро їх перебіг проходив в українських селах, населення яких перебувало у більш скрутному становищі порівняно із містами.

Більшість науковців стверджують, що міграційні втрати увесь час підривали природну основу демовідтворюваних процесів на селі. Адже впродовж багатьох років сільська місцевість через міграцію втрачала щороку 200–250 тис. людей [1, С. 160].

Основні причини які спровокували переміщення сільського населення в Україні, можна поділити на дві групи.

До першої відносяться соціально-економічні чинники. Економічна розбалансованість, яка виникла внаслідок реформ, проведених у 1990-х рр.

минулого століття, особливо гостро позначилася на розвитку аграрного сектору економіки. Великі сільськогосподарські підприємства розпалися, натомість виникли нові агроформування. Проте вони на перших етапах свого існування виявилися неспроможними створити достатню кількість робочих місць та забезпечити гідну заробітну плату селянам. За даними обстеження соціально-економічного становища сільської місцевості Держкомстатом України, розмір сільськогосподарської території на початку 2001 р. становив 47,2 тис. га. На ній розміщувалося 31,8 тис. сільськогосподарських підприємств, але вони охоплювали лише 44,4% сіл, а у решти сільських населених пунктів сільське господарство було відсутнє [2, С. 13].

До другої групи чинників, які активізували міграційні процеси, відносять відмінності у побутовому та культурному розвитку жителів міст і села. Звичайно, сільська місцевість істотно програвала у цьому відношенні містам, оскільки на кінці XIX початку XX ст. радикально занепала сільська інфраструктура та було практично згорнуто соціально-культурне будівництво. Введення в експлуатацію лікарняних закладів зменшилася майже в 16 разів, потужність амбулаторно-клінічних закладів – у 23 рази, а навчальних – у 12 разів. Крім того, у незадовільному стані залишилися шляхи сполучення, функціонування центрального водопостачання тощо. Таким чином, економічні, соціальні, побутові негаразди тільки прискорили процеси міграції в селах України протягом 1990–2000-х рр. [1, С. 222].

Варто зазначити, що на початку незалежності майже 80% сільських мігрантів змінювали своє постійне місце проживання в межах України. В основному панували урбанізаційні процеси. Переважна частина мігрантів рухалась у бік міст обласного і районного підпорядкування. Причиною цих міграцій було працевлаштування, адже в селі була мала кількість робочих місць або вони взагалі були відсутні.

Яскравим прикладом є маятникові міграції (це системне переміщення населення від місця проживання до місця роботи). Кількість сільських маятникових мігрантів на початку 1990-х рр. становила 500 тис.чоловік [3, С. 120]. Через десять років, на початок 2001 р., їх уже нараховувалося 4,4 млн. чоловік. Кожен четвертий із них працював за межами свого населеного пункту, майже кожен другий – у містах і селищах міського типу.

Таку тенденцію можна простежити на прикладі села Рівне. Згідно паспорту села, який знаходиться в селищній раді, на даний час в селі проживає 836 людей з них: 392 – пенсіонери, 325 – громадянин працездатного віку, 80 – діти віком до 16 років [4, С. 5-7]. Також в селі існує два сільськогосподарських підприємства – «Промінь» та «Поділля В». Але ці сільськогосподарські підприємства неспроможні забезпечити достатньою кількістю робочих місць. В той же час використання застарілої техніки не дає високої продуктивності та мала заробітна плата не є привабливою для сільського жителя.

На першому підприємстві («Промінь») працює лише чотири людини, а на другому (Поділля В) – 16 людей. Ще робочі місця на селі у невеликі кількості пропонує сфера послуг (торгівля, ФАПи та працівники культури), – разом їх налічується 15 осіб. Ще на селі робочі місця пропонує сфера освіти у сільській школі – 35 осіб (разом з вчителями та персоналом) [4, С. 10].

Але це все лише п'ята частина від усього працездатного населення. Решта населення працює за межами свого місця проживання. Це є яскравим прикладом маяткової міграції. Велика кількість людей працює у районному центрі, значна частина працює у великих містах та у великих сільськогосподарських підприємствах які знаходяться поблизу села.

Також у моєму селі яскраво простежується один із різновидів маяткової міграції – сезонна (тимчасові міграції, для яких характерним є сезонне територіальне переміщення людей в межах області, та населеними пунктами). Люди збираються в невеликі бригади та виїжджають у великі міста на

будівництво. Такі бригади можуть виїжджати в сусідній район чи область на збір фруктів (в основному малина, полуниця, смородина та яблука).

На даний час в селі яскраво простежується тенденція виїзду за кордон з метою працевлаштування. Велика кількість людей почали виїжджати за кордон (в основному в Польщу). Виїжджають навіть ті, які мали постійне місце роботи в надії що знайдуть високооплачувану роботу.

Цей приклад не є поодиноким. Загалом в Україні соціально-економічне становище мешканців села характеризується занепадом та кризою. Як результат, це призвело до обезлюднення сільських населених пунктів та зникнення їх з політичної та географічної карти України.

Ще у 1990-х рр. науковцями Інституту економіки НАН України Л. Шепотько, І. Прокопою було розроблено типологізацію сільських населених пунктів. Згідно неї всі сільські населені пункти поділялись на:

1. Безлюдні поселення, де немає жодного постійного жителя.
2. Занепадаючі поселення, в яких 60% населення становить жителі пенсійного віку.
3. Малі села, в яких середній вік жителів становить менше 40 років.
4. Середні поселення (201–500 мешканців), з яких менше 50% зайнято у сільському господарстві, а понад 30% постійно виїжджають на роботу в міста.
5. Середні села, в яких більше половини населення зайнято у сільському господарстві, а 30% працює в містах і селищах міського типу.
6. Середні села, більше половини мешканців яких зайнято у сільському господарстві; маятникова міграція менша 30%.
7. Середні поселення, менше 50% жителів яких працює в агросфері; маятникова міграція незначна, а решта працює в інших галузях.
8. Великі села (понад 500 мешканців), менше 50% з яких зайнято у сільському господарстві; маятникова міграція значна.

9. Великі поселення, більше половини жителів яких працює у сільському господарстві; міграція значна.

10. Великі села, більше половини мешканців яких зайнято в агросфері; міграція незначна.

11. Великі поселення, до половини жителів яких працює в агросфері; маятникова міграція менше 30% [5, С. 10].

Таким чином, соціально-економічні труднощі, а саме проблеми із працевлаштуванням та формуванням достатнього рівня прибутків, активізували потужні міграційні процеси в українському селі, починаючи від маятникових, сезонних внутрішніх міграцій всередині країни і завершуючи пошуками кращої долі за її межами.

Наслідком міграційного руху та демографічної кризи стало знелюднення сільських населених пунктів, більшість із яких було віднесено до деградаційних територій, де була відсутньою навіть елементарна соціальна інфраструктура та в яких проживало або було прописано лише декілька чоловік, найчастіше – похилого віку. Деякі села взагалі зникли із територіальної карти адміністративного розподілу України.

Перелік використаних джерел

1. Каденюк О.С. Аграрна історія України / О.С. Каденюк, С.С. Коломієць. – Абетка, Кам'янець-Подільський. – 2008., 292 с.
2. Скворцова І.А. Міграція сільського населення у 60-90-ті роки ХХ ст.; причини та наслідки. Перспективні наслідки світової науки // Збірник статей XXVI міжнародної конференції: «Інноваційний потенціал світової науки XXI ст.». – Запоріжжя: Видавництво ПГА, 2014, – С. 12–14.
3. Українське село в 20–90-х роках ХХ століття: короткий історично-економічний нарис / Беренштейн Л.Ю., Каденюк О.С. – К: НУНАНУ-НАУ, 1998. – 122 с.
4. Паспорт територіальної громади Рівненської сільської ради Муровано-Куриловецького району Вінницької області. – 17 с.
5. Шепетько Л.А, Человек в аграрной сфере / Л.А. Шепетько, И.В. Прокопа. – Институт экономики АНУССР. – К: Наукова думка. – 1991. – 284 с.